

VESPER in de Pauluskerk ‘Gloort er nog hoop?’

‘Herr, deine Augen sehen nach dem Glauben’ BWV 102

Zaterdagmiddag 22 april is het zover: de eerste vesper van de Bach Cantorij Baarn dit jaar. De BCB voert dan in de Pauluskerk op de Brink o.a. cantate 102 uit. Als vocale solisten begroet de cantorij Tobias Segura Peralta (altus), Adrian Fernandes (tenor) en Janko Fraanje (bas). Solisten, koor en orkest van de cantorij staan onder leiding van Anthony Scheffer.

Ontstaan en hergebruik van Cantate 102

Sinds Bach in 1723 zijn benoeming tot cantor-organist in Leipzig had aanvaard, was hij met nog grotere ijver dan voorheen aan het componeren geslagen. In de eerste twee jaar levert hij zo'n 150 cantates af, zowel voor de Thomaskerk als de Nicolaïkerk. Dat hoge werktempo eist zijn tol en inderdaad, begin 1726 draait de motor een versnellinkje lager. Bach verlaat zich dan op 18 cantates van zijn neef Johann Ludwig. Medio 1726 pakt Bach het eigen draadje weer op en schrijft voor de 10de zondag na Trinitatis (toen 25 augustus) de cantate *Herr, deine Augen sehen nach dem Glauben*. Het libretto van deze tweedelige cantate is waarschijnlijk wel nog – evenals de 18 cantates - van de hand van Ernst Ludwig hertog van Saksen-Meiningen, bij wie neef Johann Ludwig kapelmeester was.

Van cantate 102 zijn opmerkelijk genoeg zowel de partituur als de losse partijen volledig bewaard gebleven. Lang voordat het Bachgesellschaft in 1850 aan het werk toog, was deze cantate al gepubliceerd. En los van latere bewerkingen, o.a. door zoon Carl Philipp Emanuel, had Bach ook een tweede versie gemaakt waarin de traverso werd vervangen door een violino piccolo. Bovendien zijn de delen 1, 3 en 5 zo'n tien jaar later weer terug te vinden in twee van zijn korte missen. Het openingskoor als kyrie in BWV 235, de beide aria's in BWV 233.

Tweedelige cantate

Zoals gebruikelijk bij iedere cantate van Bachs hand, kent ook BWV 102 een zeer evenwichtige, symmetrische opbouw als een tuin uit de Renaissance: koor–recitatief-aria-arioso-aria-recitatief-koraal. Een normale zevendelige cantate van ruim 20', zou je zeggen, en toch telt de cantate een deel I en deel II. De cesuur ligt na het arioso (4), hart van de cantate waarin een belangrijke boodschap is vervat.

Net als de twee andere cantates die Bach componeerde voor dezelfde zondag in het kerkelijk jaar (BWV 46 en 101), is het Bijbels vertrekpunt de evangeliëlezing uit Lukas 19: 41-48 waarin Jezus de verwoesting van Jeruzalem aankondigt en vervolgens de geldwisselaars uit de tempel verdrijft. De tekst wordt in de cantate nergens aangehaald, maar thematische verwantschap is er natuurlijk wel.

Indachtig de libretti uit de bundel van de hertog van Saksen-Meiningen, waarin vaak oud-testamentische teksten werden ingezet, gebruikt Bach in BWV 102 in het openingskoor een letterlijk citaat van de profeet Jeremia (5:3) met de openingszin: ‘Heer, ziet gij niet uit naar oprechtheid? ‘ Met onovertrefbare toonschildering in koor- en orkeststemmen brengt Bach het gehele Bijbelvers tot leven. Een aansporing tot boetedoening en het vertrouwen op Gods genade.

Zijn de recitatieven de dragers van het verhaal, in de aria's worden gedachten en gevoelens van individuele karakters uitgebeeld, het zijn voertuigen van speciale affecten en special effects. De op poëzie gebaseerde teksten zijn doorgaans kort, maar veelvuldig herhaald, al dan niet met een da capo-vorm (herhaling van het begin).

In het laatste deel voor de cesuur (BWV102/4) is er sprake van een arioso en dat betekende in Bachs tijd een lyrische passage binnen een recitatief (meestal aan het slot) zonder de vrijheid van het Sprechgesang, maar gebonden aan een vast metrum, voorzien van een vloeiende melodische lijn en dikwijls met tekstherhaling. Dat deeltje 4 begint en eindigt met een instrumentaal fragment (alle strijkers en continuo), de tekst vertoont trekjes van een aria, virtuoos, met zelfs een letterlijke herhaling van de beginregel aan het slot, een verkapt da capo en toch... is dit geen aria. De tekst is namelijk geen poëzie, maar een citaat uit de brief van Paulus aan de Romeinen (Rom: 2: 4-5) met nagenoeg dezelfde aansporing tot boetvaardigheid. Hier spreekt de vox Christi (bas) die ons ongemakkelijke vragen stelt. Hierna volgde in 1726 de preek, waarin de voorganger uitvoerig kon ingaan op beide Bijbelteksten en vooral op die laatste. Dat kon rustig een uurtje duren!

Een grimmige cantate

Was je zachtjes ingedut tijdens de preek dan werd je door de tenoraria (5) wel weer bij de les geroepen. Eerst een zacht ontwaken met fluit en continuo en dan de heftige oproep van de tenor. De boetepreek is duidelijk nog niet voorbij. In het door hobo's en continuo begeleid altrecitatief (6) wordt een laatste oproep gedaan, let wel: 'het is maar een ogenblik dat tijd en eeuwigheid, lichaam en ziel van elkaar scheidt.' De sfeer van de hele cantate is grimmig en pessimistisch, wat nog wordt versterkt door de weeklagende hobo's en een martiale fluit; zelfs het slotkoraal (gebaseerd op de laatste strofe van Johann Heermann's hymne 'So wahr ich lebe, spricht dein Gott' uit 1630), waarin de gelovige tot inkeer komt en om een helpende hand vraagt, biedt weinig soelaas.

Gloort er nog hoop?

Je zou toch bijna denken van niet. Ondervind het zelf aanstaande zaterdag 22 april om 17.00 uur in de Pauluskerk.

Verzoeken dit vignet bij het artikel te plaatsen en –indien mogelijk– foto's van solisten (bijlagen) , alle rechten vrij